

СТРАТЕГІЧНІ ОРІЄНТИРИ РОЗВИТКУ ВИЩОЇ ШКОЛИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

О. В. ЧЕРНИШ

*Київський національний університет технологій та дизайну, вул. Мала Шияновська
(Немировича-Данченка), 2, Київ, 01011, chernysh.o@knu-d.com.ua*

У статті розкривається актуальність проблеми розробки адекватної стратегії розвитку вищої школи України в умовах воєнного стану, яка сприятиме посиленню позиції закладу вищої освіти на ринку освітніх послуг. Здійснено аналіз стратегій розвитку вищої освіти України на 2022-2032 рр. Дана оцінка стану й визначено місце стратегії розвитку вищої школи в системі стратегічних планів держави. Показано лакуни законодавства в галузі формування стратегії розвитку вищої школи. Виявлено переваги й недоліки світового досвіду формування стратегій розвитку вищої школи. Досліджено систему управління ризиками у вищій школі, проведено аналіз ризиків і розроблено заходи щодо їх обмеження. Розкрито зміст, виявлено цілі та пріоритети регіональної політики у сфері вищої освіти, проаналізовано індикатори якості регіональної стратегії розвитку вищої школи, визначено та проаналізовано її напрями.

Поширення інноваційних технологій в освітній галузі стало об'єктивною закономірністю, зумовленою новою філософією освіти. Інновації варто розглядати як ефективні та результативні нововведення у змісті, методах, засобах і формах навчання та виховання особистості, в управлінні системою освіти, в організації освітнього процесу, у структурі закладів освіти. Особливої актуальності набули інновації з початком широкомасштабної війни, розв'язаної російською федерацією на території України, коли стало життєво необхідним приймати швидкі, нестандартні, по суті – інноваційні рішення. Функціонування системи освіти в умовах воєнного стану характеризується інтенсивним пошуком нових підходів до навчання, інноваційних форм організації освітнього процесу, ефективних педагогічних та інформаційних технологій.

Велику увагу та широкий інтерес у сфері дослідження досвіду стратегічного управління закладами вищої освіти приділено у працях таких вітчизняних науковців, як І. Кочарян, С. Натрошвілі, О. Слюсаренко. Типологізація стратегій розвитку в галузі управління закладом вищої освіти зустрічаються в роботах Н. Багаутдинова, В. Григораша, В. Огаренка, С. Салиги, О. Яришко, О. Єгоршина, В. Крижка, Є. Павлютенкова, Г. Дмитренка, В. Кухаренка, О. Рибалко, О. Касьянової, О. Мармази.

В результаті дослідження наукових джерел встановлено, що виокремлюють три основні групи чинників, які впливають на рівень розвитку сучасної системи вищої освіти [1]:

- загальні (глобальні) чинники, які діють в усьому світі;
- специфічні чинники, які є спільними для певної групи країн;
- внутрішні чинники, які характерні для конкретної країни.

Відповідно до Концепції (основ державної політики) національної безпеки України, основними загрозами національній безпеці в науково-технологічній сфері визначено [3]:

- невизначеність державної науково-технологічної політики;
- вплив інтелектуального та наукового потенціалу за межі України;
- науково-технологічне відставання України від розвинутих країн;
- зниження рівня підготовки висококваліфікованих наукових та інженерно-технічних кадрів.

Вирішення розглянутих проблем потребує розробки стратегії розвитку вищої освіти України, визначення стратегічного бачення як орієнтиру для інноваційних перетворень в освітній сфері. При розробці стратегічного бачення і відповідної стратегії доцільно враховувати такі основні аспекти:

➤ **на державному та регіональному рівнях** необхідним є: створення системи прогнозування тенденцій розвитку освітньої галузі конкретного регіону, України в цілому; формування правового поля та нормативного забезпечення за напрямками розвитку системи вищої освіти; формування дієвих механізмів фінансування та підтримки наукової та інноваційної діяльності ВНЗ. Слід зазначити, в Стратегії національної безпеки України серед основних напрямів державної політики з питань національної безпеки зазначено такі, що безпосередньо стосуються системи вищої освіти, а саме: активізацію інноваційних процесів в освітній, науково-технологічній та інформаційно-комунікаційній галузях, які в сукупності формують інфраструктуру економіки знань – основу майбутньої конкурентоспроможності України у глобалізованому світі;

➤ **на мікрорівні доцільним є:** визначення ринкової ніші закладу вищої освіти в освітній та науково-дослідній сфері; врахування результатів моніторингу результативності роботи ЗВО при складанні стратегії інноваційного розвитку та в процесі її реалізації; націленість на підвищення ефективності організації роботи університету; залучення зовнішніх інвестицій для розвитку науково-дослідної та здійснення інноваційної роботи, покращення матеріально-технічної бази університету.

У квітні 2022 року, на сайті Кабінету Міністрів України було опубліковано розпорядження №286-р від 23 лютого 2022 року «Про схвалення Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки» [2].

У зазначеній стратегії йдеться про те, що не зважаючи на складну ситуацію яка нині склалась в Україні, одним з пріоритетних завдань є продовження освітнього процесу. Також важливо реформувати систему освіти відповідно до нових викликів. Саме цим стратегічним документом визначено основні пріоритети системи вищої освіти на сучасному етапі розвитку суспільства та економіки країни, а також головні характеристики, що будуть сформовані до 2032 року. Стратегію було ухвалено 23 лютого, за день до повномасштабної війни, яку розпочала росія проти України. З урахуванням теперішньої ситуації, завдання та заходи з реалізації потребуватимуть коригування, проте стратегічні цілі та ключові завдання залишаються незмінними [2].

Цей документ, орієнтований на період входження України до Європейського Союзу, є вкрай актуальним і важливим. Цілі та завдання Стратегії є детальною дорожньою картою для відбудови та продовження реформування системи вищої освіти в післявоєнний період. Виконання завдань, визначених Стратегією, дозволить зменшити деструктивні наслідки, спричинені повномасштабним вторгненням російської федерації на територію незалежної України.

На основі проведеного аналізу динаміки розвитку вищої освіти в Україні, з урахуванням думки експертів робочих підгруп із розроблення Стратегії та зважаючи на глобальні тенденції розвитку вищої освіти, визначено сильні та слабкі сторони національної системи вищої освіти,

можливості подальшого розвитку та загрози зовнішнього середовища. На основі здійсненого SWOT-аналізу розроблено сценарії розвитку вищої школи в Україні (песимістичний, реалістичний і оптимістичний).

Варто зазначити, що документ передбачає реалізацію 5-ти стратегічних цілей. Коротко охарактеризуємо кожну з них.

1. Ефективність управління в системі вищої освіти. Передбачено виконання таких завдань:

- збільшення бюджетного фінансування та удосконалення формули розподілу за результатами діяльності;
- розширення бюджетного кредитування здобуття вищої освіти та освіти дорослих;
- модернізація мережі, укрупнення закладів вищої освіти, підтримка дослідницьких університетів.

2. Довіра громадян, держави та бізнесу до освітньої, наукової, інноваційної діяльності закладів вищої освіти. Для досягнення цілі передбачено:

- розширення сфери застосування зовнішнього незалежного оцінювання, адресного розміщення та проведення конкурсу;
- сприяння проведенню закладами вищої освіти досліджень і консалтингу для бізнесу;
- створення умов для розвитку державно-приватного партнерства у сфері вищої освіти;
- запровадження ефективних механізмів виявлення порушень академічної доброчесності та процедур притягнення до академічної відповідальності.

3. Забезпечення якісної освітньо-наукової діяльності, конкурентоспроможної вищої освіти, яка є доступною для різних груп населення. Для досягнення стратегічної цілі та відповідних операційних цілей передбачено виконання таких завдань:

- підтримка національної та міжнародної академічної мобільності студентів, а також направлення на навчання до іноземних університетів;

- надання особливої підтримки мешканцям тимчасово окупованих територій, незахищеним і вразливим групам населення;
- створення особливих умов для вступників із видатними досягненнями;
- сприяння використанню інноваційних технологій і новітніх засобів навчання в освітньому процесі, розвиток дослідницьких інфраструктур.

4. Інтернаціоналізація вищої освіти України. Передбачено забезпечити:

- гармонізацію структури вищої освіти відповідно до зобов'язань країн-членів Європейського простору вищої освіти;
- розвиток національної системи кваліфікацій;
- спрощення процедур визнання іноземних освітніх кваліфікацій;
- трансформацію освіти в секторі безпеки та оборони відповідно до доктринальних підходів і принципів НАТО.

5. Привабливість закладів вищої освіти для навчання та академічної кар'єри. Для досягнення передбачено виконання таких завдань:

- дотримання підходів до студентоцентрованого навчання в організації освітнього процесу;
- розширення перехресного вступу, спільних, міждисциплінарних і подвійних програм, дуальної та інших форм здобуття освіти;
- розвиток загальних компетентностей, правової культури, рухової активності, спорту та студентських змагань;
- розвиток програм управлінської підготовки керівного складу та перспективних лідерів закладів вищої освіти (кадровий резерв), тренінгів на підтримку реформ;
- проведення комунікаційних кампаній для підтримки реформ у системі вищої освіти тощо.

Очікуваним результатом реалізації Стратегії є створення сучасної ефективної системи вищої освіти, яка задовольняє потреби громадян, економіки та суспільства, має гідну репутацію та є конкурентоспроможною на внутрішньому та світовому ринку освітніх послуг.

Модернізація системи управління освітою повинна здійснюватись на засадах інноваційної стратегії відповідно до принципів сталого розвитку, сучасних освітніх проєктів, моніторингу, розвитку моделі державного громадського управління у сфері освіти, в якій особистість, суспільство та держава є рівноправними партнерами. Для досягнення модернізації системи управління освітою передбачено: оптимізацію та децентралізацію управління у сфері освіти, що дозволить здійснити перерозподіл функцій між центральними та місцевими органами управління; застосування професійного підходу до обрання та призначення керівників навчальних закладів; автономія навчальних закладів, що передбачає розширення прав та фінансову самостійність ЗВО; подолання бюрократії шляхом удосконалення порядку звітності та перевірок навчальних закладів; здійснення професійної підготовки менеджерів освіти на основі компетентнісного підходу, здатних приймати управлінські рішення та ефективно використовувати наявний ресурс; розвиток автоматизованої системи управління освітою.

Література

1. Фініков Т. В. Сучасна вища освіта: світові тенденції і Україна / Т. В. Фініков. – К.: Таксон, 2002. – 176 с
2. Про схвалення Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 23.02.2022 р. № 286-р URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286-2022-%D1%80#Text>
3. Про Концепцію (основи державної політики) національної безпеки України: Постанова Верховної Ради України URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3/97-%D0%B2%D1%80#Text>